

)

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องกติกในคัมภีร์สัททปิฎก

นายบำรุง ชำนาญเรือ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2532

ISBN 974-576-200-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

156255

๙๗๔๙๒๘๙๐

(2)

AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRIMARY DERIVATIVES IN THE SADDANĪTIPAKARAṆAM

Mr. Bamroong Chamnanrua

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1989

ISBN 974-576-200-8

(3)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องกติกาคู่ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์
โดย นายบำรุง ชำนาญเรือ
ภาควิชา ภาษาตะวันออก
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงษ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ฟาพานิช

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์วิสุทธิ์ บุษยกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงษ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ฟาพานิช)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ ณ บางช้าง)

บำรุง ชำนาญเรื่อง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกิตก์ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ (AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRIMARY DERIVATIVES IN THE SADDANĪTIPAKARAṆAM).

อ. ที่ปรึกษา: ผศ. ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์, ผศ.ดร. ปราณี พาพานิช, 295 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องรูปแบบการสร้างคำกิตก์ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ ซึ่งถือกันว่าเป็นคัมภีร์ที่มีความละเอียดพิสดารที่สุด แต่งโดยพระอัครวงศาจารย์ พระเถระชาวพม่า ในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์สัททนีติปกรณ์แล้ว ผู้วิจัยยังได้เปรียบเทียบกับคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ที่สำคัญอื่น ๆ เช่น กัจจายนะ โมคคัลลานะ โมคคัลลาน - ปัญจิกา ฌวาทิโมคคัลลานะ นยาส รูปสีทธิ ปโยคสีทธิ รูปสีทธิฎีกา พาลาวตาร สัททตถกภจินตา และ สัททพินทุ เป็นต้น อีกด้วย

ผลจากการค้นคว้าวิจัยสรุปได้ว่า กิตก์ซึ่งเป็นวิธีการสร้างคำศัพท์ขึ้นใช้ในภาษาบาลี ทั้งที่เป็นนามศัพท์ และกริยาศัพท์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ธาตุ และปัจจัยกิตก์ โดยการนำปัจจัยกิตก์เข้ามาประกอบกับธาตุโดยตรง หรือนำปัจจัยกิตก์เข้าประกอบกับคำกริยา ธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ตอนกิตก์ปมีมี 262 ธาตุ ปัจจัยกิตก์มี 96 ปัจจัย

คำกิตก์ที่ได้จากการประกอบรูปคำดังกล่าวมี 2 ชนิด คือ ชนิดแรก สามารถนำไปแจกวิภตตินามได้ครบทั้ง 7 วิภตติ เรียกว่า อนพยยศัพท์ ชนิดที่สอง ไม่สามารถนำไปแจกวิภตตินามได้ครบ แจกหรือใช้แทนความหมายได้เฉพาะบางวิภตติเท่านั้น เรียกว่า อพยยศัพท์ คำกิตก์เหล่านี้ ล้วนมีความหมายจัดเป็นสาธนะต่าง ๆ ตามที่ปัจจัยกำหนดได้ 7 สาธนะ โดยเฉพาะคำกิตก์ที่จัดเป็นอนพยยศัพท์นั้น สามารถนำไปตั้งวิเคราะห์เป็นรูปต่าง ๆ ได้ 3 รูป เพื่อแสดงความหมายและที่มาของศัพท์ให้เห็นอย่างชัดเจน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา บาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิสิต Mr. P. 15/6
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
.....

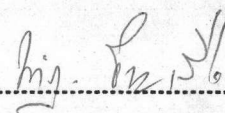
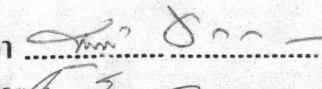
BAMROONG CHAMNANRUA: AN ANALYTICAL STUDY OF THE PRIMARY DERIVATIVES IN THE SADDANĪTIPAKARAṆAM. THESIS ADVISORS: ASSIST. PROF. THANIT CHAKARATPONGSE, ASSIST. PROF. PRANEE LAPANICH, Ph. D., 295 PP.

The purpose of this thesis is to study the formation of the Primary Derivatives "Kitaka" in the SaddanĪtipakaraṇam, which was written by Agga-vaṃsa of Burma around the middle of the thirteenth century A.D. and is regarded as one of the most detailed Pali grammatical texts. Data drawn from this text are critically studied in comparison with those found in other important Pali grammars, such as the Kaccāyana, the Moggallāna, the Ṅvādimog-gallāna, the Nyāsa, the Rūpasiddhi, the Payogasiddhi, the Bālāvātāra, the Saddatthabhedacintā, and the Saddabindu.

The research shows that the primary derivatives, or the formation of substantives and verbal nouns, are founded upon two chief elements, namely, the verbal roots and the Kitaka Paccaya, i. e. the primary nominal suffixes. The primary nominal suffixes may be added to the verbal roots directly, or to the verbal stem of the roots. The SaddanĪtipakaraṇam employs 262 roots and 96 suffixes in the text.

The primary derivatives can further be classified into two categories, the Anabyayasadda and the Abyayasadda. The first category, the Anabyayasadda are those which can undergo complete declension of 7 cases, whereas the Abyayasadda are those which can be declined within a limited number of cases. A new primary derivative acquires a new meaning which may be analysed into one of the seven Sādhana as governed by the suffix employed. The analysis, especially of those in the Anabyayasadda category, may be undertaken in three forms to illustrate clearly the meaning and the derivation.

ภาควิชา ภาษาตะวันออก.....
สาขาวิชา บาลี-สันสกฤต.....
ปีการศึกษา ..2531.....

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ ด้วยอาศัยความกรุณาของผู้มีพระคุณหลายท่าน คือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาในการค้นคว้าวิจัย ได้ช่วยกรุณาตรวจแก้คำแปลต่าง ๆ ให้ถูกต้องชัดเจน พร้อมทั้งให้คำปรึกษาในการค้นคว้าวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี พาพานิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ได้กรุณาเอาใจใส่แนะแนวทางในการค้นคว้าวิจัย และตรวจแก้ให้ทุกขั้นตอน ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก ได้กรุณาให้คำแนะนำในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ และช่วยชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอมา

อาจารย์รุ่งอรุณ จันทร์สงคราม อาจารย์ประจำสถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส วัดมหา-สวาส์คณาภพาราม จังหวัดนครปฐม ได้กรุณาเสียสละเวลาช่วยอธิบายความหมายของคำต่าง ๆ ตลอดจนช่วยค้นคว้าเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

คุณวิชานนท์ สำน้อย เจ้าหน้าที่ประจำสถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส ได้กรุณาช่วยแปลคำภีร์ที่เป็นภาษาพม่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การค้นคว้าวิจัย

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา-มารดา ผู้คอยให้กำลังใจ ขอขอบคุณ คุณวิภา ชำนาญเรือ ซึ่งได้ช่วยคัดลอกต้นฉบับ และคุณสันติ เมตตาประเสริฐ ซึ่งได้ช่วยเหลือในด้านการจัดพิมพ์ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จเป็นรูปเล่มออกมาทันกำหนดเวลา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๙
กิตติกรรมประกาศ	๙
 บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
2. ประวัติและเนื่อหาคัมภีร์สหพันธนิปกรณ	5
ความหมายชื่อคัมภีร์	5
ประเภทคัมภีร์	5
ความเป็นมาของคัมภีร์	6
1. ผู้แต่ง	6
2. ปีและสมัยที่แต่ง	8
3. จุดประสงค์ในการแต่ง	14
เนื่อหาคัมภีร์	15
การเสนอเนื่อหาในคัมภีร์สหพันธนิปกรณตอนกติกกับปี	18
การจัดคัมภีร์สหพันธนิปกรณแยกสายจากคัมภีร์กัจจายนะ	18
อิทธิพลของคัมภีร์สหพันธนิปกรณที่มีต่อคัมภีร์บาลีไวยากรณ์เล่มอื่น	24

3. การสร้างคำกิตก์ในคัมภีร์สหพันธนิติปกรณ์	27
ความหมายของกิตก์	28
องค์ประกอบของกิตก์	28
1. องค์ประกอบหลัก	28
1.1 ส่วนตั้ง (ธาตุ)	28
1.1.1 ความหมายของธาตุ	28
1.1.2 ลักษณะของธาตุ	29
1.1.2.1 สุทธิสรธาตุ	29
1.1.2.2 เอกัสรธาตุ	29
1.1.2.3 อเนกัสรธาตุ	30
1.1.3 จำนวนธาตุ	32
1.1.4 ชนิดของธาตุ	32
1.1.4.1 อกัมมธาตุ	32
1.1.4.2 สกัมมธาตุ	33
1.1.5 ทมวดของธาตุ	35
1.1.5.1 ทมวด ฎ ธาตุ	35
1.1.5.2 ทมวด รุ ธาตุ	35
1.1.5.3 ทมวด ทิว ธาตุ	35
1.1.5.4 ทมวด สุธาตุ	35
1.1.5.5 ทมวด กิ ธาตุ	35
1.1.5.6 ทมวด คห ธาตุ	35
1.1.5.7 ทมวด ตน ธาตุ	35
1.1.5.8 ทมวด จุร ธาตุ	36
1.2 ส่วนเติม	36
1.2.1 ปัจจัย	36
1.2.1.1 ความหมายของปัจจัย	37
1.2.1.2 จำนวนปัจจัยกิตก์	38

1.2.1.3	ประเภทปัจจัยกิตก์...	39
1.2.1.3.1	กิจปัจจัย ..	39
1.2.1.3.2	กิตปัจจัย ...	39
1.2.1.4	ลักษณะ อำนาจ และ- หน้าที่ปัจจัยกิตก์	41
1.2.1.5	ลักษณะ อำนาจ และ- หน้าที่ปัจจัยกิตก์ที่- ปรากฏในกิตก์	82
1.2.2	วิภัตตินาม	86
2.	องค์ประกอบย่อย	87
2.1	นามนาม	87
2.2	คุณนาม	87
2.3	ศัพท์นาม	87
2.4	อุปสรรค	87
2.5	นิบาต	89
	สนธิวิธีโยปกรณ์ในการสร้างคำกิตก์	90
1.	โลปะ	90
1.1	การลบสระที่สุทธธาตุ	90
1.2	การลบพยัญชนะที่สุทธธาตุ	90
1.3	การลบปัจจัย	91
2.	อาเทส	92
2.1	การแปลงสระของธาตุหรือบทหน้าเป็นอย่างอื่น .	93
2.1.1	สระ เป็น สระ	93
2.1.2	สระ เป็น พยัญชนะ	93
2.1.3	สระ เป็น สระและพยัญชนะ	93
2.2	การแปลงพยัญชนะของธาตุหรือบทหน้าเป็น- อย่างอื่น	94

บทที่

หน้า

2.2.1	พยัญชนะ เป็น สระ	94
2.2.2	พยัญชนะ เป็น พยัญชนะ	94
2.2.3	พยัญชนะ เป็น นิคคหิต	94
2.3	การแปลงตัวธาตุทั้งหมดเป็นอย่างอื่น	94
2.4	การแปลงปัจจัยเป็นอย่างอื่น	95
3.	อาคม	96
4.	การศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างของกิตก์	100
	สาธนะ	100
	1. ความหมายของสาธนะ	100
	2. ประเภทของสาธนะ	102
	รูปวิเคราะห์ของสาธนะ	103
	1. ความหมายของรูปวิเคราะห์	103
	2. ประเภทของรูปวิเคราะห์	105
	2.1 กัตตุรูป	105
	2.2 กัมมรูป	105
	2.3 ภาวรูป	105
	3. การประกอบรูปวิเคราะห์	105
	3.1 การประกอบรูปวิเคราะห์ในกัตตุรูป	105
	3.2 การประกอบรูปวิเคราะห์ในกัมมรูป	110
	3.2.1 อาชยาต	110
	3.2.2 กิตก์	111
	3.3 การประกอบรูปวิเคราะห์ในภาวรูป	112
	3.3.1 อาชยาต	112
	3.3.2 กิตก์	114
	4. โครงสร้างรูปวิเคราะห์ของสาธนะ	126
	4.1 กัตตุสาธนะ	126
	4.2 กัมมสาธนะ	135

บทที่	ญ หน้า
4.3 ภาวสาธนะ	138
4.4 กรณสาธนะ	140
4.5 สัมปทานสาธนะ	142
4.6 อปาทานสาธนะ	144
4.7 อธิกรณสาธนะ	145
5. สรุปและข้อเสนอแนะ	153
บรรณานุกรม	156
ภาคผนวก ก	165
ภาคผนวก ข	200
ภาคผนวก ค	259
ภาคผนวก ง	280
ประวัติผู้เขียน	284

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย